

■ ■ ■ Regjeringen satser på private løsninger, eller privatisering som det het før. Det kan bedre tjenestetilbudet, men kan også bli for kostnadseffektivt.

Solbergs privatsaker

FREDAGSKRONIKK
OLA KVALØY

I løpet av den nye regjeringsplattformens 75 sider er ordene «privat» og «private» brukt 50 ganger. Regjeringen vil legge til rette for «private initiativ», styrke det «private eierskapet» og sørge for at flere «private tjenestetilbydere» kan bidra til å løse fellesskapets oppgaver. Og så videre.

Men vi hører ingenting om «privatisering». Privatisering lyder ideologisk, noe som Thatcher holdt på med. «Private løsninger» lyder derimot pragmatisk og, ja, løsningsorientert.

Skal vi tro regjeringsplattformen, er det imidlertid liten tvil om at vi står foran nye runder med privatiseringer. Innenfor en rekke samfunnsområder, så som helse, omsorg, skole og samferdsel ønsker regjeringen sterkere innslag av private aktører. Det fører imidlertid ikke automatisk til en fortrengning av det offentlige tilbudet. Private og offentlige aktører skal både samarbeide og konkurrere med hverandre.

Denne pragmatiske tilnærmingen lover forsåvidt godt. Den kan tyde på at Solberg, på samme måte som Stoltenberg, er mer opptatt av samfunnsøkonomi enn ideologi. Men hva som virkelig er god samfunnsøkonomi når det kommer til spørsmål om privat eller offentlig eierskap og drift, er ikke bare enkelt å svare på.

Går vi 60-70 år tilbake, mente de fleste av verdens toneangivende økonomer at det offentlige måtte ta over når markedet sviktet. For eksempel var læren at myndighetene burde eie og drifte naturlige monopoler, og gå tungt inn i næringer med betydelige stordriftsfordeler.

I løpet av 1960- og 70-årene ble man i større grad oppmerksom på ulempene ved offentlig produksjon. Lav innovasjonsevne og høye kostnader i statlig eide bedrifter beredde grunnen for privatiseringsbølgen på 1980-tallet. Men deler av dette var også ideologiske motivert, og det er riktig å si at

■ PRIVATISERING. Innenfor en rekke samfunnsområder, så som helse, omsorg, skole og samferdsel ønsker den nye regjeringen sterkere innslag av private aktører. Her er Erna Solberg på Olsvik Skole utenfor Bergen. Foto: Hampus Lundgren

privatiseringene ble gjort uten et godt teorigrunnlag.

Økonomer og politikere manglet gode prinsipielle svar på det grunnleggende spørsmålet: Når bør og når bør ikke økonomiske aktiviteter overlates til private?

Et slags gjennombrudd for økonomisk privatiseringsteori kom først på 1990-tallet, med Harvard-økonomene Oliver Hart og Andrei Shleifer i spissen. Utgangspunktet deres er at private aktører kan oppfylle ethvert mål som myndighetene måtte ønske å oppnå, gitt at myndighetene kan skrive tilstrekkelig gode kontrakter med de private tilbyderne.

I prinsippet er det slik at hvis det offentlige, la oss si en kommune, kan skrive en fullstendig vanntett kontrakt med en privat aktør om hvilke tjenester som skal leveres, hvordan disse skal utføres, og til hvilken pris, da har eierskap ingenting å si. Kommunen kan da diktere det private foretaket til å gjøre nøyaktig det samme som de selv ville gjort.

Private aktører har sterkere incentiver til å gjøre investeringer som bedrer kvaliteten

Men slike fullstendige kontrakter finnes ikke. Det vil alltid være visse frihetsgrader som gjør at en privat aktør vil oppføre seg annerledes enn det kommunen forestilte seg. Private eiere vil rett og slett bruke de mulighetene de finner til å forsøke å tjene penger.

Hva betyr dette?

Jo, private aktører har sterkere incentiver til å kutte kostnader, noe som igjen kan gå ut over kvaliteten på tjenestene: Det kan være fristende å holde bemanningen på et minimumsnivå, ansette billig ufaglært arbeidskraft, unngå de mest kostbare pasientene, eller å hjelpe de mest krevende elevene. En kommune kan selvsagt forsøke å kontraktfeste kvalitet, men dette er ressurs-

krevende. Dessuten vil det alltid være vanskelig å dokumentere brudd på kvalitetsmålene.

Men private aktører har også sterkere incentiver til å gjøre investeringer som bedrer kvaliteten. For å vinne frem i konkurransen om kontrakter og kunder, vil man gjerne tilby noe som er litt mer attraktivt enn konkurrentene. Og selv om det i utgangspunktet ikke skal koste mer for kunden (eller kommunen) med private løsninger, vil private aktører gjerne forsøke å få litt mer ut av dem som er villige til å betale.

Prinsippet til Hart og Shleifer sier derfor at det offentlige skal tilby tjenester der hvor dempede incentiver er ønskelig: Hvis ulempene ved sterke incentiver til kostnads-effektivisering er større enn fordelene ved sterke incentiver til innovasjon og kvalitetsforbedringer, bør en velge offentlig fremfor privat.

Dette prinsippet bør også ligge til grunn når Solberg-regjeringen går i gang med å

realisere sine (lett kamouflerte) privatiseringsprosjekter.

■ Ola Kvaløy, professor i økonomi, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger og NHH

FLERE INNLEGG
Side 40-42

Gjestekommentar

Det neste energisjokket?

Nils Holme

Innlegg

Lobbydemokratiet

Vidar Ringstad

Gjennomføringskraft?

Trygve Skibeli

Gode intensjoner

Terje Sundfjord og Jon H. Stordrange

Markedstilpasset bistand

Pål Aarsæther

FREDAGSKRONIKKEN

KAREN HELENE ULLTVEIT-MOE

MARI REGE

ALEXANDER CAPPELEN

SIMEN MARKUSSEN

OLA KVALØY

KJETIL STORESLETTEN